

B. Kucinski

K.

Příběh jednoho hledání

LUSOBRAZILSKÁ KNIHOVNA

TRIÁDA

LUSOBRAZILSKÁ KNIHOVNA

B. Kucinski

K.

Příběh jednoho hledání

PŘELOŽILA
ZUZANA BURIANOVÁ

TRIÁDA

*Překladatelka děkuje Mgr. Marii Krappmann, PhD.,
za úpravy textů v jidiš.*

© Bernardo Kucinski, 2011, 2012, by arrangement with
Anja Saile, Literarische Agentur, Berlin, Germany,
and Livia Storia Literary Agency
Translation © Zuzana Burianová, 2020
Commentary © Zuzana Burianová, 2020
© Triáda, 2020

ISBN 978-80-7474-257-6

ISBN (PDF) 978-80-7474-334-4

ISBN (ePub) 978-80-7474-335-1

ISBN (mobi) 978-80-7474-336-8

Přítekným, které o ni přišly;
nenadále
citový svět se rozpadl.

*Vyprávím vám to, co vím a co nevíte;
ale hlavně chci vyprávět to, o čem nevím,
jestli to vím, a co vy možná budete vědět.*

Guimarães Rosa: *Velká divočina: cesty*

*Rozžehnu příběh a sám vyhasínám.
Až skončím s tímhle psaním,
budu zase jen němý stín.*

Mia Couto: *Náměsíčná země*

*Milý čtenáři,
v této knize je všechno smyšlené,
ale skoro všechno se stalo.*

B. Kucinski

DOPISY NEEEXISTUJÍCÍ ADRESÁTCE

Jednou za čas mi pošta na starou adresu doručí dopis z banky na její jméno; bývá to lákavá nabídka finančního produktu nebo služby. Ta nejnovější nabízela novou kreditní kartu, platnou ve všech světadílech a ideální k rezervaci hotelů a letenek – všechno to, co by si dnes zasloužila, kdyby býval její život nebyl přerušen. Stačí podepsat a odeslat zpět v již ofrankované obálce, stálo v tom posledním dopise.

Pohled na její jméno na obálce mě pokaždé rozteskní. A kladu si otázku, jak je možné stále posílat dopisy někomu, kdo už přes třicet let neexistuje. Víím, že to nemyslí zle. Pošta a banka nevědí, že adresátka už nežije, odesílatel se neskrývá, ale naopak se hrdě prezentuje nápadným logem. Banka svou solidností předstíranou mramorem shrnuje systém; banka nejedná s tvářemi a lidmi, ale s počítačovými seznamy.

Adresátka nabídku nikdy nepřijme, přestože si banka za vedení karty neúčtuje poplatky a přestože držitel může sbírat body za nalétané míle a na letištích využívat VIP salonky – všechno to, co by bývala mohla mít, ale co mít nebude, všechno to, co skoro ještě neexistovalo, když byla naživu, a co jí teď, když

naživu není, nabízejí; inventář ztrát daných ztrátou jednoho života.

Jako by skrytým záměrem těch dopisů bylo zabránit tomu, aby její památka došla v naši paměti pokoje; jako by nám nejenže nedopřáli léčivý účinek truchlení tím, že odstranili její tělo, ale ještě jako by byl pošťák něco jako dybuk a jeho neklidná duše poukazovala na naše provinění a opomenutí. Jako by kromě zbytečné smrti chtěli zničit i nezbytný život, život, který jde dál a který od nás vyžadují naše děti a vnuci.*

Proč na mou starou adresu? Říkal jsem si, že ji asi uvedla bance v jednom z těch nejistých okamžiků, kdy byla na útěku, zametala stopy a v rychlosti zahýbala za roh, kdy nechtěla uvést jiné adresy, pravé, ale zakázané; ptal jsem se, v které fázi rodící se tragédie se to asi stalo, na jaké jiné adrese nebo na adresách v plurálu, se tenkrát vyskytovala – později jsem totiž zjistil, že jich měla mnoho, jako by doufala, že tím obelstí osud.

Ty příbytky vlastně nebyly domovem, místem, kde člověk vychovává děti a hostí přátele; byly opakem domova, katakombami, kam mohli tak jako křesťané v Římě zalézt na celé měsíce anebo jen na týdny či dny, dokud někoho z nich nezatkli a znovu nenastal útek a zběsilé hledání nové skrýše.

Proto asi neuvedla adresu svých momentálních katakomb, ale místa, kde jsem žil se ženou a dětmi třiatřicet

* Dybuk je v židovské mytologii nespokojená duše, která se přimkne k nějakému člověku, většinou proto, aby ho strašila. Toto slovo pochází z hebrejského výrazu „davak“, jež znamená „lepít se, přichytit se“.

let; kde dnes bydlí můj starší syn a vnuk, kde mám já pracovnu, žena zahrádku a ateliér a vnuk své dva psy a hračky.

Teprve tehdy jsem si uvědomil, že kdybych býval ten dům prodal, jak jsem tolikrát uvažoval, zpřetrhal bych vazbu s polovinou svého života. Teprve tehdy jsem pochopil staršího syna, který prohlásil ne, tenhle dům se nikdy neprodá. K tomu domu se pojí veškeré jeho vzpomínky.

Jenže takhle to nebylo. Tenhle dům nikdy nepoznala. Spočítal jsem si čas a zjistil, že když jsme ten sešlý dům od starých portugalských přistěhovalců koupili, uběhlo už od jejího zmizení šest let. Ne, ona náš dům nikdy nepoznala. Nikdy nevyšla po strmých schodech z předzahrádky. Nikdy nepoznala mé děti. Nikdy se nemohla stát tetou svým synovcům a neteřím. Na tom, co se stalo, jsem vždycky nejvíc litoval právě těchto důsledků.

Když ale tuhle adresu neměla, kdo ji systému předal? Záhada. Jak se v té mlhovině internetu, z níž se nic nesmaže, mohlo její jméno spojit s mou adresou? Nejpravděpodobnější je, že jsem k té adrese její jméno přiřadil sám – bylo to tehdy, když jsem žádal o prohlášení o nezvěstnosti? Anebo když jsem se obrátil na advokáta, aby zahájil řízení o pozůstalosti? Anebo když jsem zažádal, aby univerzita odvolala hanebnou výpověď, kterou jí dala pro neomluvené absence v zaměstnání? Nikdy se nedozvím, kdy se to stalo. Vím jen, že dopisy nepřítomné adresátce budou přicházet dál.

Listonoš nikdy nezjistí, že adresátka neexistuje, že byla unesena, mučena a zavražděna vojenskou dikta-

turou. Tak jako se to před ním nedozví třídíč dopisů ani lidé kolem něj. Jméno na obálce se známkou a razítkem, které jako by ověřovaly jeho pravost, nebude písemným dokladem omylu ani chybného úkonu počítače, ale celonárodní Alzheimerovy nemoci. Protože to, že její jméno zůstává na seznamu živých, je paradoxně dílem kolektivního zapomnění seznamu mrtvých.

São Paulo, 31. prosince 2010

VÍR POHLCUJÍCÍ LIDI

Když toho nedělního rána K. poprvé pocítil úzkost, která ho posléze zcela ovládla, tragédie již byla nemilosrdně na postupu. Dcera už deset dní nezavolala. Později bude připisovat vinu chybějícím rodinným rituálům, které jsou v těžkých časech ještě potřebnější, rituálům, jako je jednou denně zavolat nebo přijít v neděli na oběd. Dcera si s jeho druhou ženou nerozuměla.

Jak to, že si on, kovaný v politice, neuvědomil vření nové doby? Možná by bylo všechno jinak, kdyby nevěnoval tolik pozornosti přátelům, spisovatelům písíicím v jidiš* – mrtvém jazyce, jímž mluví už jen hrstka starců –, ale spíš tomu, co se v zemi dělo v současnosti. Možná. K čemu je jidiš? K ničemu. Místo aby se starali o živé, každý týden na svých schůzkách oplakávali jazyk, který se proměnil v mrtvolu.

Neděli si s dcerou spojoval od dob, kdy jí v ten den nosíval z trhu dárky. Náhle se mu vybavily zvěsti, které

* Jazyk, kterým hovoří Židé východní Evropy, zaznamenal rozkvět na počátku 20. století, kdy došlo k upevnění jidišské literatury. K prudkému úpadku došlo v důsledku holocaustu a poté, co zakladatelé státu Izrael přijali jako úřední jazyk hebrejštinu.

zaslechl včera večer v Bom Retiru: říkalo se, že zmizeli dva židovští studenti medicíny, jeden z nich prý z bohaté rodiny. Údajně v tom byla politika, diktatura, s antisemitismem to nemělo nic společného. Vzhledem k tomu, že zmizeli i Nežidé, Svaz se rozhodl do toho nevměšovat. Byly to drby, možná to ani nebyla pravda, protože o totožnosti těch chlapců neříkaly nic.

Zneklidnily ho ty zvěsti, ne to, že byla neděle. Celý den vytácel číslo, které mu dcera dala pro naléhavé případy, ale telefon vyzváněl bez odezvy. Když ho nikdo nezvedal ani v jednu v noci, a to už by musela být doma, i kdyby bývala šla do kina, jak měla v oblibě, rozhodl se, že ji nazítří vyhledá na univerzitě.

Té noci se mu zdálo o tom, jak byl malý a kozáci vtrhli do ševcovství jeho otce, aby jim spravil holínky. Probudil se brzy, celý vyděšený. Vzpomněl si, že se kozáci objevili přesně na Tiš'a be-av,^{*} v den všech pohrom židovského lidu, den zboření prvního i druhého chrámu a vyhnání Židů ze Španělska.

Nevěděl sice, čeho se má obávat, ale už v obavách vytáhl z garáže austina, a aniž vzbudil manželku, vyrazil směrem k univerzitnímu kampusu, rozkládajícímu se v dále za změní mrakodrapů. Jel pomalu, dlouho projížděl centrem, jako by nikdy nechtěl dorazit na místo; pocit jistoty, že ji najde jako obvykle v práci, v něm střídal strach z opaku. Konečně dorazil ke komplexu budov Ústavu chemie, kam vstoupil jen jedinkrát, když dcera kdysi obhajovala doktorskou disertaci před skupinou

* Doslovně devátý den měsíce av židovského kalendáře, považovaný za prokletý.

profesorů přísného vzezření, z nichž někteří vystudovali ještě v Německu.

Dnes nepřišla, oznámily mu přítelkyně. S váháním přitom pokradmu pokukovaly jedna po druhé. Jako by se obávaly, že zdi mají uši, zavedly pak K. do zahrady, aby si promluvili. Tam mu řekly, že už se neobjevila jedenáctý den. Ano, když započteme dva víkendy, určitě to bylo jedenáct dní. Ona, která nikdy nezameškala jedinou svou přednášku. Mluvily šeptem a věty nechávaly nedokončené, jako by se v každém slově skrývalo tisíc dalších, jejichž význam byl zakázán.

Nespokojený a rozrušený K. se chtěl obrátit i na ostatní – nemohli by o dceři něco vědět její nadřízení? Kdyby se jí něco stalo a byla v nemocnici, určitě by se spojili s univerzitou. Přítelkyně se vylekaly. To nedělejte. Prozatím ne. Aby ho od toho odradily, zmírnily tón, třeba někam odjela, z opatrnosti se na pár dní ztratila. Oni se tu na ni vypyтали cizí lidé, víte? Po kampusu se pohybují divné existence. Zapisují si značky aut. Sídlí na rektorátu. Co jsou zač? Nedokázaly odpovědět.

Když ho přesvědčily, aby se neobracel na univerzitní funkcionáře, vydal se K. plný úzkosti z kampusu na adresu v ulici Patera Chica, kterou mu dcera před časem dala s instrukcí, že ji tam má hledat, jen kdyby se stalo něco velmi vážného a ona nebrala telefon. Bylo absurdní, že mu tehdy nepřipadalo divné, když mu řekla, aby ji vyhledal jen z vážných důvodů a volal, jen když to bude naléhavé. Kam jen dal, proboha, rozum?

Našel dvoupatrový dvojdomek s hlavním vchodem přímo do ulice, vmáčknutý mezi desítku podobných.

Zaprášené letáky a noviny u dveří naznačovaly, že jeho obyvatelé už se tu dlouho neukázali. Na naléhavé zvonění nikdo neodpovídal.

Tak, a tragédie byla na světě. Co si má počít? Oba synové žili daleko v cizině. Druhá manželka nebyla k ničemu. Příteklyně na univerzitě panikařily. Starý muž se cítil zdrčen. Slabé, prázdné tělo jako by bylo na pokraji zhroucení. Hlavu měl jako omráčenou. Najednou všechno ztratilo smysl. Vše ovládla jediná skutečnost, která vytlačila všechno, co se jí netýkalo; všechno ostatní teď bylo pasé. Skutečnost, že jeho milovaná dcera před jedenácti dny, možná i dřív, zmizela. Cítil se strašlivě sám.

Začal probírat hypotézy. Možná ji potkala nehoda nebo trpěla nějakou vážnou nemocí, o které neměl nikdo vědět. Nejhorší by bylo zatčení tajnou policií. Stát nemá tvář ani city, je neprůhledný a zvrácený. Jeho jedinou skulinou je korupce. Ale někdy se z vyšších důvodů uzavře i ta. Tehdy se stát stane zhoubným hned dvakrát: svou krutostí a nedosažitelností. Tohle K. věděl tak dobře jako málokdo.

Připomněl si nedávné situace, dceřinu nervozitu, její vyhýbavost, to, jak měla naspěch, když přicházela a zase odcházela, i adresu mu dala jen pro krajní případ, a ještě s instrukcí, aby ji nikomu nedával. Ohromeně si uvědomil, v jak velkém sebeklamu žil a jak ho vodila za nos vlastní dcera, která se možná zapletla do něčeho krajně nebezpečného, a on si toho v roztržitosti, v zápalu pro jidiš a v zaujetí laciným kouzlem literárních setkání ani nevšiml.

A jako by to nestačilo, udělal ještě tu chybu, že se oženil s tou německou Židovkou, jen proto, že uměla vařit brambory tak, jak byl zvyklý. Čert aby vzal přátele, kteří mu nakukali, aby se znovu oženil. Aby je čert vzal, do jednoho. On, který se nikdy nerouhal a tolerantně přijímal lidi takové, jací jsou, se přestal ovládat a klet. Obával se nejhoršího.

Přítel, který nebyl jen spisovatel, ale taky advokát, mu po telefonu poradil, aby všechno nahlásil na Oddělení pro pohřešované, a rovnou ho upozornil, že i když to nejspíš k ničemu nebude, je to formální povinnost rodiče. Nadiktoval mu adresu, ulice Brigádního generála Tobiasse, policejní ústředí. K. se ho zeptal, jestli slyšel něco o zmizení dvou židovských studentů medicíny. Ano. Byla to pravda. Jedna z rodin už se na něho obrátila. A co podnikne? Nic. V případě zatčení z politických důvodů mají soudy zakázáno přijímat žádost o *habeas corpus*. Advokát s tím nenadělá vůbec nic. Nic. Taková je realita.

Na policii starému muži položili jen pár otázek. Pohřešovaní bývají většinou dospívající, kteří utíkají od otců alkoholiků a od otčímů, protože je bijí. K. jim vysvětlil, že jeho dcera učí na vysoké škole, má doktorát, je nezávislá a žije sama. Má vlastní auto; nebude v tom něco politického?

Nechtěl se komisaři svěřovat, hovořil v náznacích. Proto mu ani nedal adresu v ulici Patera Chica; namísto její adresy udal svou vlastní a namísto té své uvedl adresu obchodu. K. se nevědomky vracel k pozapomenutým návykům z dob svého konspiračního mládí v Polsku. Komisaři ve službě se rozhovor nelíbil. Do politických

případů bylo zakázáno se vměšovat. Ale obměkčil se a stížnost zaznamenal. Ať prý K. vyčká a o politice už nemluví.

Hledat? Kdepak, policie má na práci jiné věci; vysokoškolská učitelka, něco málo přes třicet, dospělá a očkovaná. Ať počká, oběžník s fotografií rozešlou na všechny policejní stanice. Pokud do pěti dnů nedostane vyrozumění, může to zkusit v Ústavu soudního lékařství, kam posílají neidentifikovaná těla obětí dopravních a jiných nehod. Řekl to poněkud stíněně.

A tak začala sága starého otce, každým dnem sklíče-
nějšího a nevyspalejšího. Dvacátého dne se po další marné cestě na kampus a k domu v ulici Patera Chica obrátil na přátele z literárního kroužku, ty samé, jež v rozrušení proklel. Třeba budou znát někoho a ten bude znát někoho dalšího, na policii, v armádě, u tajné služby, kdekoli uvnitř toho systému, který pohlcoval lidi beze stopy. Ale s výjimkou advokáta to byli outsideři a nikoho důležitého neznali. Advokát neurčitě zmínil nějakého představitele riodejaneirské obce, který měl styky s generály. Pokusí se zjistit víc.

K. si začal dny dceřiny nevěstnosti zaznamenávat, další zásada z mladých let. A nebylo dne, kdy by se pro dceru nepokusil něco udělat. Ničím jiným už se neza-
býval. Aby vůbec usnul, začal brát prášky na spaní. Když uplynulo pětadvacet dní, sebral odvalu a vydal se do Ústavu soudního lékařství.

Popsal dceřino nevysvětlitelné zmizení a politice se obloukem vyhnul. Ukázal její slavnostní fotku z promo-
ce. Potom ukázal další, odlišnou, na té byla pohublá,

v očích bolestný pohled. Ne, úředníci si ten obličej nespojovali s žádným nedávno přivezeným ženským tělem, všechno to byly černošky nebo míšenky. A skoro všechny bezdomovkyně. Popravdě řečeno, neidentifikované tělo bělošky sem naposledy přivezli víc než před rokem. K. vyšel z Ústavu s úlevou; stále existovala naděje, že ji najde živou. Ale ty fotografie z alba bezdomovců a neznámých osob ho sklíčily. S tak zuboženými tvářemi, s očima tak vytřeštěnými hrůzou se nesetkal ani za války v Polsku.

V té době se K. začal jako posedlý obracet na zákazníky, kteří přicházeli do obchodu uhradit splátku, na sousedy v ulici, a dokonce i na neznámé lidi. Všem vyprávěl dceřin příběh. Její malý volkswagen taky zmizel, zdůrazňoval. Většinou ho mlčky vyslechli až do konce, pak ho případně poplácali po shrbených zádech a prohlásili: to je mi moc líto. Několik málo ho přerušilo hned na začátku pod záminkou návštěvy u lékaře či něčeho podobného – jako by je už samo poslouchání ohrožovalo.

Třicátý den od dceřina zmizení si K. v *Estado de São Paulo* přečetl zprávu, která zmiňovala, i když diskrétně, osoby zmizelé z politických důvodů. Arcibiskup svolával setkání s „příbuznými politických zmizelých“.

Přesně to tam stálo: „příbuzní politických zmizelých“.

K. do katolického kostela nikdy nevkročil, tak podivně na něj působilo tiché přítmí kostelů a sochy svatých, které bylo vidět otevřenými dveřmi. Pociťoval vůči katolicismu vrozený odpor, k němuž se přidávalo pohrdání všemi náboženskými praktikami, včetně těch, které

byly vlastní jeho lidu. Ve skutečnosti mu ale nevadili lidé a jejich víra, ale duchovní, ať už kněží, rabíni, nebo biskupové; považoval je za pokrytce. Toho odpoledne však nic z toho nebylo důležité. O podivných zmizeních měl promluvit významný člověk, arcibiskup.

Při vstupu do ústředního sálu Arcibiskupské kurie si K. uvědomil, jak moc už ho dceřino zmizení změnilo. Se zájmem si prohlédl barokní sochu Panny Marie v před-sáli a sochy dalších svatých, které neznal, stojící v rozích. Když vešel, setkání už začalo. Na židlích rozmístěných v sále, jejichž počet byl o dost vyšší než počet přítomných, sedělo dobrých šedesát lidí. Setkání řídili čtyři vážní muži, kteří byli usazeni v půlkruhu vpředu před publikem a vypadali jako advokáti; zápis prováděla do velkého sešitu jedna jeptiška.

Právě hovořila velmi stará paní, mohlo jí být přes devadesát, drobná, maličká, s brýlemi na špičce nosu a bílými vlasy; její manžel se vracel z exilu přes Uruguaiianu, dorazil až na předem smluvené místo na brazilské straně a pak doslova beze stopy zmizel, jako by se vypáčil nebo ho andělé vynesli do nebes. Jeden syn se ho pokoušel najít, obešel v Uruguaiianě všechny nemocnice, policejní stanice i autobusové zastávky, ale nic, ani stopy. Syn po jejím boku tomu vyprávění příkyvoval.

Potom vystoupila další paní, padesátnice, představila se jako manželka bývalého federálního poslance. Domů k nim přišli dva policisté a požádali manžela, aby s nimi šel na stanici a podal nějaké vysvětlení. Odcházel klidně, protože i když ho vojáci zbavili poslaneckého mandátu, vedl normální život, měl advokátní kancelář. Od toho